

БРАНИЧ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОЗАСТУПНИКА У СРБИЈИ

ИЗЛАЗИ: 1. и 16. сваког месеца.	ОДГОВОРНИ УРЕДНИК: Милан Ст. Марковић ПРАВОЗАСТУПНИК	УРЕДНИШТВО: Дубровачка улица број 18.
---------------------------------------	--	---

ДОКАЗНА СРЕДСТВА

У НАШЕМ СТАРОМ КАЗНЕНОМ ЗАКОНАРСТВУ

Појам о важности правних задатака у нашој старој држави, потицао је свом јачином својом из народног правдољубља и наклоности мирном животу.

Личност и својина ерпеког држављанина заштићане су у свакој ери нашег правног развића нужним управним мерама. У Душанову законнику, начела о заштити непривилеговане класе, о неповредности баштина, о равноправном суђењу итд. без сваке сумње само су потврда најстаријих правних појмова о основима друштвеног опстанка. Јавни послови руковођени су били начелима основаним на традиционалном поступању. Рђави су људи хватани и примерно осуђивани на казне, које се већ за краља Милутина одликују суровошћу под упливом византијског законарства. Разбојници су вешани стрмоглавце, а лоповима су вађене очи. Управници и часници села, градова, жупа и крајишта, кад се у њима деси кривица, ако не пронађу преступника дотеривани су везани пред надзорну власт, плаћали су штету, и кажњавани су истом казном као разбојник и лопов. Село је пљачгано и расељавано.¹⁾ Трговина и у опште јавни саобраћај, поверавани су били чувању нарочитих државних

1) Чл 143. и 153. Душанова законика. Истрајност старог закона или правилније рећи његово обнављање у дугом низу година, показује нам најубедљивије следећа слична наредба о расељавању села у циркулару Шабачког

органа који одговараху за догођене кривице. Ако је калуђер, трговац, или други који путник, на друму опљачкан, покраден или другим којим начином оштећен, сва је штета исплаћивана из владаочеве односно државне касе, а владаоцу одговараху главари и остали надзорници којима су путови били поверени и предане страже.

Код нас казна јавља се првобитно као чисто племенско или родбинско настајање да се освети крв или накнади штета. У већини случајева отклањана је приватним мирењем. У нашем најстаријем праву, скоро све кривице изравњаване су грађанском накнадом. Године 1254. као државни преступи сматрани су: *исвера* (издајство), *вражда* (материјална накнада за убијство, телесну повреду и штету из недозвољеног дела) и *чељадин* (присвајање туђих подложника). Душановим закоником обележени су као такви и *крв* (лична одговорност за убијство и телесну повреду); *таџба* (крађа); *гуса* (разбојништво); *аријем људски* (што и чељадин; и *разбој владичански* (отмица женскиња реда властелинског), што је истоветно са кривоцом „девич — разбој“ по ранијим споменицима, као правним термином о нападају на слободу и образ девојака у опште. Смртна казна употребљавана је само према издајнику (буна против величанства), рушиоцима црква и манастира; убијцама оца, матере, брата, свог чеда и свештеника или калуђера; према паљевинарима разбојницима и онима који праве лажне новце. Истрага кажњивих дела вршена је начинима обичајне процедуре, чије су особине у главном сачуване у нашим правним споменицима.

Од најстаријих доказних средстава примитивног облика, на првом месту ваља поменути „божији суд“ или употребу *воде оња* и *железа*. Ова установа има своје порекло у незнабожачком добу, на најнижем ступњу људске неразвијености и празноверице. Правна расправа о кривици или невиности поверавана је случају са уверењем да ће се по вишој наредби истина изнаћи и рђаво дело обелоданити и казнити. У нашем старом праву, значај доказа ове врсте обележен је следећом одредбом Душа-

Магистрата од 9. Маја 1808. Бр. 109. „Што је год похарато у коме селу, то ће село под морање платити. И од сада, у коме се селу човек похара, оно ће село малом и главом платити. И на томе месту више осгати не ће ни баншина ни виноград, него ће се у пропаст окренути.“

нова законика: „И ако кто поиште судом цусара и тата, и не буде обличенија, да им јест оправданије железо, што је поставило царство ми: да га узимају у вратех црковних от отња, и да га постави на светој трапези.“

Под Турцима доказивање божијим судом било је познато под именом „мазија“. Вук Караџић саопштава о њему следећи драгоцен податак: „Кад каквог човека обеде да је што украо, а он се одговара да није, онда узавре пун казан или велики kotaо воде, па у ову врелу воду метну комад усијана гвозђа или камен; а онај кога беде да је украо засуче рукаве, па обема рукама вади оно гвозђе из воде. Ако он не буде украо оно што на њега говоре, не ће се ожећи ни мало; ако ли буде украо, изгореће му руке. Ја не знам, вели даље Вук, ни једнога који је вадио мазију да се није ожегао, а знам двојицу што су им руке изгореле — Панту Стаменића из села Тршића и Митра Туфекцију из Рађевине из села Мијоковића“. Од осуде Кара-Ђорђево да вади мазију због неких попаљених сена што не беше његово дело, избегао је Милутин Гарашанин, јунак из времена српских фрајкора, одметањем у хајдуке.¹⁾

Као врста мазије или божјег суда, сматра се и бацање сумњивих у хладну воду са уверењем да крив не ће потонути, по народној празноверици: да рђава човека ни вода не прима. Ово је средство употребљавао и К-Ђорђе у времену дечије редње или *more*, према женама на које је пала сумња да су вештице. Беше се прочуло да у крагујевачким Жабарима има вештица. К-Ђорђе дође у село и нареди да све жене изађу на реку, а за тим заповеди те их мужеве свуку голе паге, навуку им гаће, повежу их у квргу (метну клипак под колена и зањ привежу лактове да се глава и колена слубе), а за тим дођу К-Ђорђеви момци, сваку жену за се опашу ужетом преко среде, једни ухвате уже за горњи крај а други баце жену са обале у вир, и чим која жена потоне одмах је извуку. Резултат је показао да у селу није било вештица, јер су све бачене жене тонуле у води.²⁾

1) Кнежевина Србија. — „Ја ћу самоседми вадити испрећано гвозђе из пуна котла воде кад буји у најжешћи кључ, ма ми обије до рамена отпале, ако ћу криво“. (Ст. Љубиша).

2) Преврат Србије — од Кабларца, 1843. — Ово саопштење о суђењу вештицама под К-Ђорђем, сматрамо као допуну материјалу, који је неким

Шта је знао судија или о чему је био уверен, то тужилац није требао да доказује, нити је туженом помагало да побија другим доказима. У таквим случајима пресуда је одмах била готова.¹⁾ За К-Ђорђевице и Милошевице владе, опасност од оваквог суђења *по личном и непосредном уверењу судије*, изазивала је чешће наредбе: „да се суди само по добром и достаточном извиђенију дела.“ Књаз Милош није тајно своју намеру да писаним законима стане на пут самовољном и разноликом суђењу наших неписмених судија.

Признање оптуженика, као непосредни доказ кривичне одговорности, појављује се у старом праву у два различна правца: или је драговољна савесна исповест, у складу са извиђеним околностима учињеног дела; или је последица принудних мера. У овом другом случају, признањем долазило се само до формалног доказа као основе за оптужбу и осуду. Истина је остајала у сумњи, ако није било других убедљивих околности.

Кад је оптуженик одрицао кривицу, метан је *на муке* или *на одају*. Ужаси средњовековне тортуре и инквизиционог поступања, избијали су и у нашем старом праву. Приближне слике налазимо у опису мука којима је по нашој народној песми јуначки одолео „Мали Радојица“.

Многа злочина дела у правосуђу о нашем првом устанку, приписују се бујности и суровости К-Ђорђевица карактера; но правници и историци ваља пажљиво да одвоје потвору од истине, и његове личне наредбе од извршења одлука тадашњих магистрата и „Правитељствујучег Совјета“.²⁾ У доказ да је у кривичним истрагама

делом употребљен у јавном предавању Д-р. Веснића („суђење вештицама“ 1891. стр. 6).

1) Грађа за историју Краљевине Србије I. 249.

2) Осем осталих недела, која својом грозотом буне људску природу, приписују К-Ђорђу и ова:

— Наредио је да се старом Глигорију из Страгара испребијају ноге у илево, једног му сина обесио другог стрељао, и сестре му потукао, те искомени свеколики род. — Извешћем К-Ђорђа од 10. Јула 1812. Бр. 842. јављено је „Правит. Совјету“, да је Стеван из Страгара погинуо зато што је, и ако му је пре три године опрштено хајдуковање, у Октобру прошле године бунео војску, те није дошла на Дрину. За оца и брата му, који су опет из пинаме убили каплара, кад их је терао у војску, наређено је: да Совјет смртну

тога доба, била тортура дозвољено средство, бележимо из деловодна К-Ђорђева протокола следећу наредбу од 7. Јуна 1812. Бр. 658. „Писато господару Вујици Вулићевићу за Богдана из Крњева, који је харао и разбијао стасине, да га на муке удари док све искаже шта је зла починио, и који је јоште и њиме; и кад све искаже да га оправи у Совјет са описаним дјелом шта је починио; и Совјет како му пресуди каштигу, опет да га врати натраг, на оном месту да се каштигује де је које зло учинио“.

Ове насилне мере употребљаване су у нашем казненом законарству, тако рећи до саме појаве данашњег казног поступка. Сумњиви су бијени били на мацкама док не признаду; ускраћивана им је храна; и метани су у *кери* или у *стеу* овим начином: *Оптуженик се окује у накрс за извесно време (12, 24 или 48 часова) тако, да му буде припета десна рука за леву ногу до столице, или лева рука за десну ногу, без икаква растављања између једне руке и једне ноге.*¹⁾ Више пута овако припети вешани су о дрво. „Крушка“ књаза Милоша у Крагујевцу, на месту данашњег парка, има своје историјско значење.

Иначе правосуђе књаза Милоша тежило је да се кривична дела ислеђују човечним поступањем. Имамо у рукама наредбу Великог Народног Суда од 12. Маја 1828. Бр. 252. којом се упућују Магистрати „да кривце и подозрителне људе не принуђавају батинама и мучењем да кривицу своју признаду; но точним и порјадочним сверху оних испитом и речима дужни су онакове донде доводити, док кривицу своју не признаду. А који са оваковим испитивањем кривицу своју не призна а подозрителан буде, о онаковом Суду Народњем известије да пошље, и от њега за такови случај настављеније да очекује“. Доследно овој наредби, опоменут је магистрат

пресуду изврши на оном месту где су каплара убили „да и они отмасте“. (Делов протокол).

— Заповедио је циганима да ухаћеног Марка Слеччевића из Соколића, штипљу по телу усљаним клештама док није издахнуо.

— Издао налог: да се Пава жена Павла Станојевића из Жабара привеже за ражањ и жива окреће међ две ватре, док не призна да је вештица; но жена плати главом али не признаде. (*Преврат Србије од Кабларца*).

1) Циркулар попечитељства правосудија од 12. Јунија 1815. (Речник Ђ. Петровића, 1856. 212).

www.unilib.rs
 УНИВЕРЗИТЕТСКА
 ВИБЛИОТЕКА

јагодински следећим укором од 28. Августа 1828. Бр. 477. „Нами је до знања дошло, да ви за погрешку пригласене вам људе бојем и батинама принуђавате да они своју погрешку признаду; који, немогући мука и боја стријети принуђдени бивају, такову признати, а по том како бој престане опет почну отрицати да никако нису у показаној погрешки. Ви пак ни најмање на то несмотрajuћи, ипак батинама почнете их бити и погрешку на њих изјављену да признаду, натеривати. Ово ваше поступање види се нам противно бити судејском у праву. Зато строжајише налаже се вам итд.“

На народној скупштини 1861. тражено је да се против оптуженика употребе принудне мере, кад се од њихова признања могу очекивати докази о кривици; а на доцнијој скупштини у 1864. на предлог једног посланика би закључено: *да се оптуженик може казнити на одају, ако га општина означи као подазрива, а осем тога има и других убедљивих околности; но, благодарећи државничкој увиђавности ондашњих представника власти, ова одлука оста неизвршена.¹⁾*

Хватање или опажај преступника на самом делу такође је непосредни доказ о кривици. Овај начин доказивања зове се у споменицима „обличеније“ или „поличије“. У Душанову законнику *што лицем ухватити* значи потпуно доказати чију кривицу. Познати *лице под човеком* значи осведочити се о несумњивости ухваћеног преступника (чл. 152. и 208. Душ. Зак.)

Од осталих доказа на прво место долазе *сведоци*. Равни су данашњим посредницима ове врсте у изналажењу материјалне истине, по непосредном уверењу о стању ствари. Истинитост својих исказа обично су потврђивали заклетвом: „И дођоше пред нама синови Ника Ђурића Иво и Вуко и рекоше „господо кметови, ако ће син Вука Маркова да се умиримо, ми смо ево на суд пред Богом и пред вама; и пребићемо нашега оца за његова брата. Ако ли се што миче и говори да није убио нашега оца, питајте господо *седочбу* која је ту била и очима гледала кад је отац наш погинуо“. И ми вишеречени призвасмо *седочбу*, и дођоше пред нама 7 сведока: први Лукриша Николин од Петровића, Војин До-

¹⁾ Протоколи Народне Скупштине 1861. стр. 58. и 1864. стр. 224.

даница од Грбља, Иво Кунић од Матинах, два брата Краповића Марко и Ђуро, Иван Петров, Станиша Марков Бућен, који потегоме сви једно Богом и душом пред нама кметовима огласито: да је убио Иво Вуков Ника Бурића“.¹⁾

За сведоцима долазе *душевници*. То су засебна врста њихова. Својом заклетвом допуњаваху или одржаваху наводе једне или друге парничне стране; а нису, као што се погрешно мисли, само часном речју без заклетве потврђивали истину. То ћемо доказати у продужењу.

Постојање преступног дела, морао је нападути да огласи *поклочом* т. ј. запомагањем да извести родбину и суседе о нападају, и позове их на учешће у истрази У првом реду, власт је предузимала *погон* или *потоц* (потеру) тим, што се трагом за нападачем од места дела долазило до места где трага нестаје. Лице, до чијег имања допре траг, дужно је било да прокаже преступника, или да *одбије траг* до даљег првог места. На месту где се траг губи, настаје кривична одговорност. Осумњичено лице дужно је било да заклетвом докаже да дело није учинило, нити зна преступника; а њему је остајало право, доцније кад се пронађе преступник, да се тужи за „птвору“, што га тужилац беди и напада на правди. Накнада, досуђена у том случају по нахођењу суда за повређену част, позната је у споменицима под именом „птворштина“.

За *трагањем*, као доказно средство долази употреба потказивача. Општењени објави на сеоском збору, доцније и на тргу, шта даје оном ко му пронађе преступника. Та се награда зове „соџбина“, а лице које се прими овог посла зове се „сок“. Његова је дужност, да пред влашћу докаже да је онај кога он проказује, заиста извршио кажњиво дело; и тада преступник плаћа накнаду штете и остале тропшкове, а у државним преступима подлеже и физичкој казни. Не докаже ли, сам плаћа тропшкове и строго одговара као „птворник“.²⁾ По негда је сок сасвим непознато лице у истрази. Да се не би омразио

1) Пресуда од Јануара 1724. коју је саопштио Марко Драговић у Правнику 1892. (св. 9.)

2) „Аште се обреге који љубо птворник и иште кога птвором лажом и обезом, такови да се каже како тат и гусар“. (Чл. 166. Душанова законика).

са преступником, он немишлено закључи уговор са општењем преко каквог свог повереника, кога за тим шаље преступнику са поруком да неко зна да је он дело учињено, него нека се мири са општењем. Овај повереник зове се „сокодржица“. Ако се преступник поплаши, он послуша поруку, и тако се то сврши тајно да ни он ни општењем не знају ко је сок, јер му уговорену награду узме и преда сокодржица.

У ранијим споменицима сок као потказивач зове се „наводчија“, што би значило *наводник* или данашњи *достављач*. Није невероватно да је то доба сок имао јавну улогу нарочитог истраживача у кажњивим делима... „а за вражду како је закон по србској земљи — цркви половина а наводчији половина“. О устанку 1804. у старој сокоској нахији сок је значио исто што и сведок. Вук Врчевић мисли да је то турска реч, но њен етимолошки корен упућује на глагол „сучити“ — очи на очи убеђивати кога у каквој ствари — по чему ваљда могу бити синониме речи *сучник* — *сук* — *сок*... „да има рећи пред господином Херцегом ш-њим на сучице“ (К-Тврт 263). Код Црногораца сок је сматран за непоштена човека зато, што за своју корист издаје другог.¹⁾

По начину истраживања, са соком је истоветан и правни обичај „личити крв“. Специјално је примењиван код дела убијстава, телесних повреда, и нападаја на женски образ. Значи обећати награду за проналазак убијце или нападача који се звао „крвник“, и потказивачем доказивати његову кривицу.

Са овим доказом не треба мешати „мирење крви“ или тако звано „крвно коло“, које по садржини ствари не спада у систему доказних средстава. То је засебни, чисто парбени поступак мирења завађених страна, по већ утврђеним доказима о несумњиво извршеном делу и учињеном. По постигнутом споразуму, одређеног дана у присуству изабраних судија (24 главара) сродника и једне и друге стране, и осталих мештана, излази крвник пред увређеног у покајничком стању. Пушку крвницу обесио о врат, иде коленачки, гледа у земљу и виче „прими

1) О значењу сока као доказа у старом праву, обележену карактеристику у Вука Караџића, допуњују занимљиви описи Ст. Љубише, Врчевића и В. Медаковића.

куме Бога и светог Јована“. Кад му увређени приступи, он га целива у руку и у колено, а овај њега прихвати подигне и пољуби у образ, скине му с врата пушку крвницу, па је задржи или му је одмах поврати. Крвник се са покорношћу враћа. У исто доба увређени и његови браственици примају понуђена 4 кумства и 24 побратимства, и узјамно се изљубе у знак утврђеног мира итд. Кад је крвник у бегству, његова породица да избегне освету *личила се* т. ј. одрицала се њега, плативши породици убијеног или повређеног „одлику“ (у Црној Гори 50 талира) па је остајала на миру.¹⁾ Овом напоменом о „крвном колу“, мимогред исправљамо погрешно мњење неких писаца, који и ову старинску појаву увршћују у доказна средства.

У крађама покретних ствари, обично стоке, преступник се проналазио „сводом“. Сама процедура доказивања вршена је овако. У кога се нађе крадена ствар, дужан је био да упути тужиоца на онога који му је ствар предао, овај даље на остале, док се не дође до лица које нема сводника, и зато остаје одговорно за учињено дело. Јавна куповина и куповина у туђој земљи, ослобођаваху притежаоца ствари од давања свода и глобе, пошто га оправдају у првом случају цариник пред ким је свршена куповина, а у другом „душевници“. О том предмету, мисао члана 213. и 214. Душанова законика казује одређеније царска наредба у хрисовуљи од 20. Септембра 1350. године: „Ако је трговац купио коња на тргу и зањ' платио царину, да цариник потврди душом да је заиста купио тога коња и платио царину, а није било познато да је краден, и тада да му за този свода њест“. Ако га овим начином не оправда цариник „да да свод у кога је купио“. Ако коња, купљена у туђој земљи, позна сопственик, да се закуне трговац самдруги да је купио коња у туђој земљи, а не познаје ни лопова ни разбојника, и тада „да не даје свода за този; но сопственик ако хтедне може узети коња, пошто трговцу накнади куповну цену“. Пронађеног коња није могао трговац присвојити без одобрења сопственика ни у ком случају:

1) Вуков Речник; умир освете од В. Медаковића; поп Андрић — Нови Обилић од Ст. Љубише.

да се коња личнога да ње вољап удржати¹⁾ Овај начин доказивања о савесној прибавци коња, важио је раније и у односима између Босне и Дубровника. Уговором од 23. Октобра 1332. предвиђено је: „Ако Бошњанин ухвати у Дубровчанина коња, а он буде украден или угушен, а прави Дубровчанин: „мој је коњ влашти“, воља „га сам купио не знам од кога“, воља повје од кога је купљен, воља присеже самостест, чист дуга да буде“.

Налазимо исту правну установу и у старом чешком праву, а има је и у Руској Правди, која просторну употребу свода обележава овако: „а из својего города в чужу земљу свода њест“. У Чеха и Мораваца по Конрадовом законнику, свађање престајаше на трећем своднику.²⁾ У нашем старом праву нема ограничења.

Код нас је ово доказно средство било у правној употреби до скоро. У деловодним протоколима Кара-Ђорђа и Шабачког Магистрата, прибележено је неколико таквих примера; а има расправљених догађаја и из прве владе књаза Милоша. За упознање ствари исписујемо из деловодна протокола Шабачког Магистрата следећу пресуду од 4. Маја 1811. Бр. 792. Ђукан Атанацковић из Корените зворничке нахије, тужио је Андрију Вуковића из Петковице шабачке нахије, да му је отео коња на путу од Петковице идући у Јадар, али би доказано да је то Андријин коњ.... „И будући да је први пут овај коњ као украден (од Андрије) дошао у руке Симе Каонца Шабчанина, овај продо га Јовану из Лозница шабачке нахије за 33 гроша, а Јован мењао за коња с Томом из Пасковца зворничке нахије, Тома га продо Андрији ковачу из Зајече, Андрија ковач продо Авраму из Корените за 74 гроша, Аврам пак продо Ђукану Атанацковићу из Корените за 81 грош, а у Ђукана Атанацковића познао коња Андрија Вуковић из Петковице и повратио, — тако ми пресудисмо: да Симо Каонац, будући да незна од кога је (коња) купио, да 23 гроша; и Андрија Вуковић да по мogne Каонцу дати 10 гроша. Прочи пак сви како су који куповали, добитак што су добили да поврате, да

1) Mon. Serb. 147. То се понавља и у царској дипломи од 25. Априла 1357.; у дипломи кнеза Лазара од 9. Јануара 1387., Високог Стефана од 2. Децембра 1405. и у дипломама деспота у породици Бранковића од 29. Децембра 1406. и од 13. Децембра 1428. год.

2) Slovanské právo v Čechách a na Morave.

оному Ђукану Атанацковићу из Корените изађу главни новци 81 грош што је дао за коња“.

У процедури доказивања сводом, сопственик је дакле одузимао крадену ствар, налазила се ма у чијим рукама. Последњи притежалац, ако је поштен прибављач, добијао је у том случају накнаду плаћене вредности. Она је падала на последњег сводника, који није могао да покаже продавца, ценом коју је сам примио за ствар; и на остале своднике као повремене уживаоце, по сразмери колико су се користили препродајом, тако да је последњи купац код кога је ухваћена ствар, био потпуно измирен. Својину ствари тужилац је доказивао сведоцима, који су по правилу заклињани, али им је суд могао веровати и без тога (пресуда шабачког магистрата од 31. Маја 1811. Бр. 807.).

Проналазак туђе ствари у рукама лица, које није у стању да покаже основ прибављања, по правилу био је повод отварању редовне кривичне истраге. „Писато писмо магистрату крагујевачком за коња, којег је Равајило из Драче познао у Ресави у некога Јанка — да призову калуђера Максу и јоште кметова из Драче, ако осведоче да је Равајилов коњ, да уапсе Ранка, и он нека каже од кога је купио, и да пошаљу за онога од кога је Јанко купио: кад они дође, онда да пусте Јанка, а они пак да каже ко је њему дао. Тако редом, док се нађе ко је из кошаре украо“.¹⁾

(Наставиће се)

ГРАНИЦЕ СУДСКЕ ВЛАСТИ

ПОВОДОМ ЈЕДНЕ НЕПРАВИЛНЕ ПРАКТИКЕ КОД НАС

(Наставак)

II. 13. Кад би судови имали право начелнога интерпретирања закона, онда би тиме био отежан напредак у законодавству. Ма колико да су образовани они који законе праве, ма колики труд да покажу у вршењу тако теш-

1) Деловодни протокол К-Ђорђа. Одлука од 7. Јуна 1812. Бр. 687.

кога задатка као што је прописивање правила по којима ће грести државни живот, опет су закони, као и други радови човечји, често пута несавршени. Није реткост да су извесне одредбе тако редиговане да им се не може лако или сигурно прави смисао ухватити; или да су у флагрантној противречности са другим прописима. Дешава се такође да законодавац није никако предвидео изван правни однос који се у пракци појављује, било да је то пропустио учинити, било да друштвене релације, у времену кад је закон прављен, нису ни изазивале такве односе. У свима тим случајима, судија има деликатну дужност. Он има с једне стране да, при тумачењу таквих прописа, тежи да се приближи духу закона и да, колико је год могуће, не изриче решења која би тај дух заостављала; с друге стране он има, свуда где му је немогуће прозрети дух закона, да ствара нова правила, при чему он треба да се придржава многих обзира, као што су правичност, дух времена, стање цивилизације и т. д. Једном рецју, у свим тим приликама, судија има да тежи да се што више приближи истини и савршенству. Судови, дакле, могу много да допринесу усавршавању законодавства, и то не само тамо где имају могућности да у извесној мери закон праве, него и тамо где су законске одредбе прецизне; свакодневно позвати да законе примењују, они најбоље могу да увиде њихове махне, нпр. њихову неправичност, њихову противност са духом времена.

Али, да би овај заједнички рад судова у усавршавању закона био могућ, нужно је да сваки судија има маха да, у том општем раду, свој трибут принесе; нужно је да судији ништа не смета да може казати своје лично мишљење о многобројним правним питањима која пред њега долазе. Ову слободу у решавању спорних питања, слободу без које нема услова за напредак у судству, па, следствено, и у законодавству, ту слободу судија нема у систему начелних одлука. Ако је солуција коју је, нпр., Касациони Суд дао извесним законским питањима обавезна за ниже судове, онда ови не могу, мимо ту солуцију, давати неко ново објашњење о спорном пропису; они морају слична питања расправити онако како је то учинио Касациони Суд. Међутим, одлука тога Суда може бити погрешна, било што се са законом коси, било што је, у одсуству изречних одредаба, неправична или неса-

времена; па опет нижи судови немају право да то истакну, већ и они морају у исту погрешку упадати. Судови, у примени закона, морају се држати правца који им је највиши суд трасирао, без икаквог права да тај правац дискусији подвргну, у циљу да његову праву вредност извиде. Несумњиво је, дакле, да овакав систем много смета правилном развоју законодавства, што је свакојачко штетно по напредак правне науке, чији напредак опет није без утицаја по општи напредак у друштву.

Мислимо да смо успели доказати и противуречност система начелног и обавезног тумачења од стране судова са принципом поделе власти, као и његову штетност са гледишта напретка у законодавству, и да је правилнији и кориснији систем по коме судске одлуке, па ма то биле и одлуке Касационога Суда, не могу имати обавезне силе изван спора у којима су донесене. Овим смо се уједно изјаснили противу закона од 28. Новембра 1895. којим је допуњена тач. 1. §. 16. закона о устројству нашега Касационога Суда. По тој допуни Општа Седница Касационога Суда има право доношења начелних и обавезних одлука.¹⁾ Истина, у закону се вели да ће те одлуке бити обавезне само за одељења Касационога Суда и његову Општу Седницу, до год је она у важности; остаје, дакле, да оне нису обавезне за ниже судове. Али, како нижи судови за сва она правна питања, по којима је Касациони Суд донео начелну одлуку, не могу имати никаква успеха са својим противразлозима, јер је одлука Опште Седнице и за њу саму обавезна, то он неће противразлоге никако ни давати. Нижи судови ће просто аутоматично извршивати одлуке Опште Седнице, а ово

1) Овај закон гласи: „У општем заседању саветоваће се: 1., како се има разумети какав законски пропис у коме би се приметило да се у одељењима Касационога Суда у сличним случајима неједнако разуме и на случај односи (§. 8. гр. зак.)

„У таквом случају општа седница решиће начелно како се има разумети и примењивати тај законски пропис. Исто тако може и општа седница сазвана према тач. 4. овог §-а решити начелно извесно законско питање. Овака решења са разлозима заводће се код Касационога Суда у нарочиту књигу итд. (говори се о публикацији тих решења).

„Ова решења биће обавезна за одељења и општу седницу Касационог Суда све дотле, док не би општа седница састављена из председника и свих судија Касационога Суда, на два своја састанка, на сваком са најмање једнајест гласова већине, донела друкчији закључак за разумевање и примењивање истог законског прописа. Овакав случај дужан ће бити Министар Правде изнети пред прву идућу Народну Скупштину на решење, а дотле се ово друго решење опште седнице Касационог Суда не може мењати“.

ће прилично, мора се признати, кочити точак прогреса у правосуђу. Одлука Опште Седнице губи важност само онда кад две консекутивне Опште Седнице реше да она не може опстати. У том случају, Касациони Суд обраћа се Законодавном Телу да оно спорно питање расправи, а дотле се друго решење Опште Седнице не може мењати. Овде се могу предвидети два случаја. Или ће Касациони Суд показивати мало готовости да своје првобитне одлуке увиђајући њихову неправилност или неправичност, другом замењује, и у том случају те ће одлуке дуго остати у важности коју закони имају, а нижи судови биће немоћни да јуриспруденцији бољи правац даду. Или ће Касациони Суд, у жељи да његова решења буду што више у складу са законом и са стањем правне науке, напуштати радо раније одлуке, чим њихову неправилност или неправичност увиди, и место њих доносити друге, а по том тражити интервенцију Законодавнога Тела. У овом случају последња одлука Опште Седнице не може се мењати све дотле док Народна Скупштина не реши спорно питање; а то значи да је иста одлука обавезна и за сам Касациони Суд, другим речима она има вредност формалног закона, све док законодавна власт не донесе своје решење. Како, пак, ово може да не буде тако брзо, то ће последња одлука Опште Седнице, ма како она била противна закону, имати законску силу за све судове. Овај систем, као и ова интервенција законодавне власти, која се брижљиво у уставним земљама избегава,¹⁾ може да одведе штетним последицама које овде нећемо набрајати.

Осим тога што је овај закон у противности са начелом одвојености законодавне и судске власти и што је штетан по напредак нашега судства, он, по мишљењу нашем, није у сагласности ни са уставним одредбама. По чл. 55. Устава само законодавна власт има право да један закон у обавезној форми протумачи. Тумачење закона у тој форми јесте исто што и доношење нових закона. Кад се слично наређење налази у Уставу, то је оно онда конституционалнога карактера. Обична скупштина такво наређење не може ни укинути ни изменити. Пренашањем на Касациони Суд права да изриче начелне

1) В. Dalloz, *op. cit.* t. I. p. 41, 42.

одлуке, изменила се та одредба Устава. То право, истина, Касациони Суд не врши у оном пространству у коме то чини законодавна власт, али то ништа не смета да је у атрибуције Касационога Суда, као једнога дела судске власти, увршћена једна прерогатива која припада само законодавној власти. Из тога факта, што та власт има право интерпретације закона у обавезној форми не треба изводити тај закључак, да она то право на неку другу власт у држави може пренети. Она то не може учинити као што не би могла ни лишити се права да доноси нове законе. Устав је поставио основе државној организацији, он је установио разне власти и свакој њену надлежност одредио. Ниједна од тих власти не може својим одлукама те основе ништити, а такав би резултат био, кад би законодавна власт могла ма и један део својих атрибуција на неку другу власт пренети. За похвалу је мотив који је законској допуни од 28. Новембра 1895. год. претходио. Хтело се да се флукуације јуриспруденције сведу на што мању меру. Само, по нахођењу нашем, није се могао такав лек употребити. Има других средстава да се осигура сталност јуриспруденцији, а да се опет за то не мора Касационом Суду, као судској власти, давати право обавезнога тумачења.

II. Однос између судске и административне власти

14. Питање о односу судске власти и административне једно је од најтежих правних питања. Оно је у исто време и политичкога карактера; отуда и долази да је оно у разним државама на разне начине расправљено, и не само то већ и у једној истој држави, према политичким приликама, било је оно предмет у основи са свим различних решења. Правила о односу тих власти јесу, дакле, израз политичке организације извесне државе у даном моменту.

О овом питању код нас мало се зна, или, управо, оно је у недовољној мери обрађено. Начело одвојености судске и административне власти познато је, на сваки начин, људима од струке. Али, питања о правом значају тога начела, о последицама којима оно води, није рашчишћено ни у јуриспруденцији наших судова ни у нашој правној литератури. Због тога се и дешава да се често

пута у судским одлукама расправљају питања која, кад се из ближе промотре, никако не могу, без повреде принципа поделе судске и административне власти, спадати у надлежност судова.

Ми не мислимо да предмет овај расправљамо овде са оном опширношћу коју би исцрпност саме ствари захтевала. Ограничићемо се само на то да покажемо елементарне појмове о наговештеном начелу, у нади да ћемо, колико толико, допринети расветљењу овога питања и сувише, по својој важности, код нас забаченог.

Да би се боље схватиле границе судске власти у погледу административне, сматрамо за потребно да у кратко изложимо круг рада ове последње, обележен јој науком и законима.

а). Административне функције.

15. Административне функције могу се класирати у две категорије. Прва обухвата функције активне, а друга функције судске администрације.¹⁾ Функције ове разликују се по природи својој, а често и по органима који их врше. Функције из прве категорије не претпостављају никакав сукоб између појединаца и државе; на против, функције из оне друге имају за предмет расправљање спорова које изазива примена административних закона. У много случајева једни исти органи врше обе те врсте послова, али има и таквих органа чија се главна надлежност састоји у отправљању функција само једне од тих врста.

1^о. *Функције активне администрације.* Административни закони спадају у област јавнога права јер, за разлику од приватних закона који регулишу приватна права, они уређују односе између државе и појединаца. Административни закони имају за предмет уређење најразличнијих ствари, које врло често, ма да теже ка истом циљу, немају особите везе међу собом. То и што се друштвеним напретком, сваки час појављују нови односи које регулисати треба, и чини те се администра-

1, Discroq, op. cit. t. I, p. 52, Voef, p. 5. Ми не узимамо као неку трећу категорију административних послова функције саветодавних одбора који су придодати неким административним органима. Који одбори имају да, својим саветима, помажу те органе, то се и њихове функције могу урчунати у исту категорију у коју и функције тих органа.

тивни закони не могу саставити у један кодекс као приватни, чији делови имају тешње везе међу собом и чији прописи нису, због саме природе своје, изложени онако честим променама као закони из круга јавнога права. Али и ако је немогуће предвидети број друштвених односа који могу бити предмет административних закона, оно се бар ти односи дају поделити у извесне групе. Нови односи који се, развићем друштвенога живота, појаве на сваки начин могу бити класирани у једну од тих група. Тако, закони административни тичу се ових предмета: државних прихода; јавнога здравља и безбедности; јавнога благостања, материјалног, моралног и интелектуалног; јавне милостиње.

Административној власти стављено је у дужност да законе ове извршује. Кад административни закони, будући из области јавнога права, регулишу државни живот који се јавља као додир друштва са његовим члановима, и кад се на тај начин државни живот кроз те законе манифестује, онда они органи који исте законе примењују стављају тиме у покрет онај компликовани механизам што се зове држава. Да би административне власти могле вршити ту тако важну дужност, њима се мора, логично, признати право да предузимају све оне мере које извршење закона осигуравају; мора се, дакле, тим властима оставити извесна слобода. Под условом да мере од њих предузете нису са законима у противуречности и да не вређају приватна права, власти је остављен избор тих мера. Она је једина позвана да цени опортуност њихову, и појединци не могу стати на пут извршењу неке административне наредбе из тога само разлога што она није опортунa. Само надзорна власт има право обуставити примену мера нижим органима прописаних, кад би нашла да су оне неоправдане.

Има у главном две врсте радњи административних органа у извршењу закона.

На првом месту, имамо оне радње које непосредно теже ка остварењу правила законима прописаних. Радње ове имају *индивидуалан, специјалан, карактер*. Оне се тичу једног одређеног посла, а често и једног одређеног броја лица. Оне немају никакав општи значај, већ имају за предмет један специјалан чин, по свршетку кога акт власти не може више добити примене. У кратко, овде долазе обични,

свакодневни послови административних органа. У ову врсту радњи спадају н. пр.: укази о наименовању чиновника; указ којим се неко прима у поданство; указ којим се неком лицу дају какве трговачке или индустријске концесије; наредба коју министар издаје каквом свом потчињеном органу у виду једног одређеног посла; наредба коју полициска власт издаје неком лицу да сруши своју зграду експону паду; мере којима се власт служи да од извесних лица наплати државне дажбине; дозвола власти да се држи какав збор, да се отвори каква фабрика у извесном рејону вароши; наредба да се спали стока на којој се приметила нека заразна болест; наредба издата општинском суду да кулуком оправи какав пут; наредба војне власти да се једно или више лица упути у сталан кадар или у опште на вежбање, итд. Послови ове врсте најчешћи су; сваки административни орган, тим самим што постоји, има их у својој надлежности. Само, са гледишта разноликости и важности тих послова, административни органи нису једнаки. Док неки, као министри, отправљају послове само из једне нарочите категорије, дотле други, као н. пр. окружни и ерески начелници, примењују све врсте административних закона. И обрнуто, док у надлежност неких органа спада цела територија једне државе, дотле у надлежност других долази само известан део те територије. Тако, министри врше послове свога ресора за целу земљу, а окружни начелник може само у границама свога округа предузимати мере потребне за извршење закона. Код првих је надлежност већа по територији, код других по разностручности послова.

16. *На другом месту*, административне власти врше извесне радње које, за разлику од радња из прве категорије, имају не специјални већ општи значај. Овде се акт власти не тиче неког одређеног посла, него он прописује правила којима се, за у будуће и у форми за све обавезној, регулишу извесни односи. Административна власт, вршећи ове радње, поступа на начин сличан оном којим се служи законодавац, кад доноси законе; оне долазе као допуна закона, са важношћу која се овима придаје. Ово је једна значајна функција извршних органа. И она, истина, као и индивидуалне радње њихове, тежи ка увођењу у практику административних закона, и с тога гледишта она се од ових радњи не разликује. Али

значајност те функције долази отуда што је овде извршним органима дата, у извесној мери, моћ која припада само законодавној власти. Суштаствени карактер једне радње којом се нека одредба законска примењује јесте да је она специјалнога значаја. Ми смо казали напред да је судовима забрањено доносити начелне одлуке, у форми закона. Па ипак ми видимо често административну власт да она, и ако као само једна врста извршне власти, допуњује закон. Преимућство ово поверено административној власти оправдано је. Закони административни утврђују опште максиме; они не могу улазити у детаљно регулисање оних односа које за предмет имају, већ одређују само генерална правила која ће тим односима владати. Законодавац нити има времена ни потребе да улази у подробности, већ он ове оставља административној власти.¹⁾ Да ова власт може прописивати правила која ће неки закон комплетирати, потребно јој је нарочито законодавно овлашћење. У овом случају, административна власт при доношењу својих прописа мора се базирати на начела усвојеним у закону који она хоће да допуни; од тих начела она се не сме удалити. У овом обзиру, за извршну власт закон је оно исто што устав за законодавну: као год што ова последња, при прављењу закона, мора брижљиво мотрити да се о какав уставни принцип не огрени, исто је тако административна власт обавезна да правило своје доведе у склад не само са прецизним одредбама закона, већ и са самим духом његовим и намером законодавчевом. Иначе та би правила била незаконна и необавезна, исто онако као кад би их административна власт, без нарочитог законског овлашћења, доносила.

Ми смо напред видели да законодавна власт не може своје право доношења закона пренети, у већем или мањем обиму, на неку другу власт. Подела власти и њихова основна надлежност јесте уставни принцип који обична законодавна власт не сме погазити. Само Устав могао би томе принципу учинити дерогације које за корисне сматра. Према овоме изгледа да административна власт, будући један део извршне власти, не би требала да има право прописивати општа правила, обавезна за све и у форми

1) Ducrocq, op. cit t. I. p. 57.; Batbie, op. cit. p. 401.; Boeuf, op. cit. p. 533.

закона Ипак то право административне власти није у противности са уставним начелима, јер пре свега по самој природи својој та власт треба да има речено преимућство, а сем тога још и нарочите уставне одредбе имплицитно дају законодавној власти моћ да на извршне органе пренесе, разуме се само у обиму детаљнијих и ситнијих прописа, право доношења општих правила која у самој ствари нису ништа друго до средство да се дотични закон у практику приведе. Нисмо, дакле, овде у присуству никаквог противуставног правила, пошто сам Устав, специјално за административну власт, чини малу дерогацију основном начелу о надлежности власти, која се дерогација не може распрострајети и на судску власт. Тако чл. 55. нашега Устава вели: „А наредбе за извршење закона, као и наредбе проистачуће из надзорне и управне власти Краљеве издаје извршна власт“. У чл. 57. стоји: „Закони и наредбе које Краљ обнародује, сходно прописима предидућа два члана, имају обавезну силу за све грађане и све власти земаљске“. Устав овде не прави разлику између специјалних и општих наредба, што значи да он имплицитно извршним органима¹⁾ даје право доношења и ових последњих. Ово право може законодавна власт дати не само шефу државе и централној управи, већ и нижим административним органима, прво с тога што се у чл. 55. говори у опште о извршној (т. ј. административној) власти и друго што по чл. 6 Устава нижи органи своју власт држе од шефа државе; кад законодавна власт право о коме је реч може дати поглавару државе, онда из тога ваља извести да га она може поверити и нижим органима којима је он своју власт, за послове из њихове надлежности, делегирао.²⁾

17. Да би административна власт могла прописати извесна општа правила, потребно јој је за то нарочито законодавно овлашћење. Ако би та власт противно овоме поступила, ако би она, и без одобрења законодавчевога, таква правила прописала, она би тиме изашла из круга своје надлежности, а донесена правила била би незакона

1) Овде Устав под извршном влашћу разуме само административну а не и судску.

2) Чл. 6. Устава прописује: „Краљ поставља све државне чиновнике; у његово име и под његовим врховним надзором врше своју власт сва земаљска надлежатељства“.

и необавезна. Исти би резултат био, кад би административна власт, на основу нарочитог законског овлашћења, донела неку општу наредбу која би било закон који се њоме допуњује било неки други закон вређала. Јер те наредбе морају се придржавати правила прописаних у закону, коме она као допуна служи, а не сме бити у противности ни са другим законима. Чл. 55. ал. 3 Устава вели: „У наредбама за извршење закона мора се именовати закон, на основу кога се наредба издаје“. Право за неку административну власт да доноси опште наредбе може проистицати или из закона којом је та власт установљена или из неког специјалног закона у коме се за њу налази овлашћење да пропише правила у допуну његову. Тако, за први случај да наведемо ове примере. По Устројству Централне Управе од 10. Марта 1862. год. главне су дужности и права министара између осталог, и то: „да спремају нужне пројекте закона и уредба као и све потребне мере по својим струкама“ (§. 7. тач. 4.). У §. 34. тач. 2. Устројства Управе Вароши Београда од 11. Јула 1860. год. стоји да ће „Управитељству“ главна дужност бити још и то: „да се стара за усавршење, умножење и одржање средстава јемствујући за поредак и безбедност Вароши Београда и потпомажући полицајни надзор“. У закону о општинама (од 24. Марта 1866. год. са изменама и допунама), а у чл. 34., има ово наређење: „Упражњавајући полицајну власт, општински суд врши ове послове: 1., стара се о чистоти у месту и околини; 2., стара се о безбедности лица и имања у општини“. На сваки начин овде се мисли не само на специјалне већ и на опште наредбе или прописе. За случај друге врсте да напоменемо чл. 7. закона о устројству војске који вели: „Краљ је врховни заповедник војске. Он *указом*, а на предлог војног министра, одређује састав, подељење и унутрашњи строј већих и мањих војних одељења, сложених из једног или више редова војске, њихове команде и штабове, њихов службени одношај, њихово оружање, спрему, обучавање и њихову бројну величину“. На основу чл. 7., а с погледом на чл. 6. и 9. закона о варошкој трошарини у Београду од 13. Јуна 1884. год., министар унутрашњих дела и министар финансија прописали су, под 10. Јуном 1892. год., „Правила за везивање новог вођвода са зградама у Београду и издавања воде из

истог водовода“. У чл. 88. закона о општинама вели се : „Ближа административна опредељења за рачуно-књиговодство и остало, прописаће министар унутрашњих дела у договору са Главном Контролом“. Право доношења општих наредаба у првом случају, т. ј. на основу самога закона који извесну административну власт установљава, припада, као што смо видели не само Централној Управи, већ и нижим органима, док прописивање правила у другом случају спада у надлежност владоца или министара.

Кад управна власт, било шеф државе било поједини министри, прописују општа правила, онда је она често дужна да претходно саслуша мишљење нарочитих саветодавних тела. Тако н. пр., у Француској, укази названи *décrets portant règlements d'administration publique* не могу се донети пре него се саслуша Државни Савет¹⁾; док укази познати под именом *décret réglementaires proprement dits* праве се на основу реферата једног или више министара.²⁾ По нашем Уставу (чл. 90.) и закону о пословном реду у Државном Савету од 5. Октобра 1870. (чл. 9. ал. 2.) тело ово има у својим атрибуцијама и то: „да на позив владе израђује и испитује законске и административне пројекте“. При министарствима, пак, установљени су нарочити саветодавни одбори чије је мишљење министар дужан, у случајима законом предвиђеним, саслушати. Тако, по устројству главног просветног савета (од 1. Марта 1880. год, измењен законом од 1. Новембра 1886. године) министар је обавезан чути мишљење тога савета у свима оним предметима који су предвиђени у чл. 2. тога закона.³⁾ Законом од 20. Јануара 1888. год. установљен је при министарству грађевина један грађевински савет. У чл. 2. тач. 1. тога закона стоји да ће тај савет давати министру грађевина своје мишљење „о пројектима за наредбе и упутства која прописује министар грађевина на основу законског овлашћења ради вршења закона по струци грађевинској“.⁴⁾

1) Tripiet, Codes français, L. 24. Mai 1872. art. 8. (стр. 1843).

2) В. у Dareste, op. cit. t. I. p. 89., примера ради, одредбу холандскога закона од 21. Децембра 1861. по коме Државни Савет мора бити саслушан при прављењу законских и административних пројеката.

3) Н. пр. тач. г. тога члана наређује министру да саслуша овај савет „о правилима и програмима за испите наставника средњих школа“. (Збор. 35. стр. 210. и 36ор. 42. стр. 228.)

4) Збор. 43., стр. 117, 118.

Опште наредбе административне власти у многоне сличне су са одлукама законодавног тела. И оне, као и закони имају карактер општих прописа, уређују извесне односе за будућност а не неки специјалан посао; као и закони, и оне важе све дотле док се редовним путем не укину, и, као и ови, имају своју санкцију. Разлике су, пак, између закона и општих наредба ове: 1., закони постављају основна правила, а наредбе регулишу детаље и служе као допуна закона; 2. закон постоји иницијативом законодавне власти, која може да њиме регулише са свим нове ствари, док наредба долази тек пошто је закон донесен и по нарочитом овлашћењу законодавца; 3. закон има да се обзире једино на уставне одредбе, а наредба се не сме удалити ни од текста ни од духа закона који се њоме комплетира; 4., закон се може укинути или изменити само законом, у којим случајима укидају се или измјењују и наредбе које су из старог закона произишле; наредба не може никакав закон ни укинути ни изменити, већ се њоме може заменити каква ранија наредба, разуме се под условом да та замена буде закону саобразна.

(Наставиће се)

Ж. М. Перић,
Секретар Мин. Правде.

О ПРЕНОШЉИВОСТИ КЛАУЗУЛЕ „БЕЗ ПРОТЕСТА“.

Насловна тема била је предмет јавне дискусије на неколиким конференцијама српског адвокатског удружења. С тога, што наш законодавац не третира специјално ово питање, а, међутим, међународни саобраћај меница узима све више и више маха — управа је срп. адвокат. удружења и сматрала за потребно, да она, као најпозванија, изнесе то питање пред форум срп. правника и расправи га онако, како то одговара потреби данашњег међународног саобраћаја, а тиме, у исто време, створи и извештај преседане, на основу којег би српско правништво имало ослонаца у правном знању, да решава ово питање у практичном животу.

Ова појава, колико је похвална, толико је и важна, да се нотира у времену, када се целокупно правништво бави занима и узноси мишљу о јединству меничнога права код свију цивилизованих народа о т. зв. *међународном карактеру меничнога права*.

Ми је пак не можемо друкчије ни тумачити него као ехо свима оним тежњама, које су избиле у овом правцу на интернационалним скуповима у Бремену, Антверпену и Франкфурту на Мајни 1876., 1877. и 1878. г.

И ако је, дакле, на реченим конференцијама српског адвокат. удружења расправљано, па одмах прононсирана и одлука скупа: „да клаузула „без протеста“ не може имати преношљив карактер“ — ипак, сматрамо, да неће бити излишно и штетно, ако се о овоме питању проговори опширно и у јавном органу нашем.

* * *

Наш законодавац специјелно не говори нигде о овоме питању. То је и био разлог, као што смо напред рекли, да се горњим конференцијама срп. адвокат. удружења расправи то питање онако, како то данас третира наука. И док француски научари¹⁾ износе гледиште, да се, с погледом на природу и функцију менице и према свеопштој потреби промета менице у циљу олакшања трговине — треба усвојити, као правилно и потребно, да горња клаузула има преношљив карактер — дотле немачки научари²⁾ налазе, па су то чак и у позитивно право унели, да је баш с погледом на природу и функцију саме менице, потребно, ради опште сигурности и бржег и лакшег промета, узети оно гледиште за правилно и целисходно, које сматра, да горња клаузула не може и не сме имати преношљив карактер.

Ми, пак, Срби не можемо истаћи своје гледиште у овом питању, јер до сада сем поменутих дискусија, ово и оваква питања меничнога права до данас нису готово нигде јавно третирана. Наше учено правништво ћути. Ми се, дакле, морамо помоћи мишљењем страних писаца и научењака, да би могли расправити ово питање са правилног и опште потребног гледишта. У том циљу имаћемо

1) Међу које долази као први: Lyon-Caen и L. Renault

2) Сем Hoffmann-а стр. 391 в. Д-р. Врбанића стр 254.

изнети своје гледиште о томе, чије је мишљење, да ли француских или немачких научара, правилније и целисходније, према нашим правним приликама, на случај, када би се у ком конкретном случају имало да расправи постављено питање.

Не устручавамо се, да још одмах у почетку, изјавимо, да је правилније и целисходније за наше друштвене и правне прилике, мишљење немачких научара и немачког законодавства, него ли мишљење француских научара, не обзирући се на то, што је наше позитивно менично право (тргов. законик) у начелу израђено по француском „Code de Commerce“, па би према томе изгледало као природно и логично, да би у таком случају требало тражити на првом месту објашњења у теориском раду француских правника, а не немачких. Ну за то разлог нам је прво тај, што је немачко законодавство, као доцније много либералније у погледу меничне строгости у свима меничним изјашњењима, па кад оно као такво, уноси у позитивно право чак и одредбу, којом регулише истакнуто питање (Art. 42.), тим пре треба и нашу јуриспруденцију у овом питању упутити онако, како би она одговарала савремености, а тиме се у неколико и приближила оној свеопштој тежњи о међународном карактеру меничнога права. А друго: све до времена, док није кодификовано опште немачко менично право, све дотле, у неким немачким државицама важило је позитивно менично право, које је било израђено по француском „Code de Commerce“. А од времена онога, а то је од 20. октобра 1847. год., када је држана у Липсци прва конференција немачких државица, да реши питање: „О потреби општег немачког меничног законика“ — од тога времена, основа француског „Code de Commerce“ одбачена је као нецелисходна и несавремена, а узета је друга по основу прускога нацрта, који је — нацрт — доцније на нирнбершком скупу од 1^о. Фебруара 1857. поправљен, па тако поправљен угледао је света као: „Закон северо-немачког савеза“ („Bundesgesetz“). Овај је закон доцније, приликом када је Немачка постала царевином, проглашен као државни закон. С тога, дакле, што су и немачки научари, па и немачко законодавство, нашли, да треба напустити дотадање немачко менично позитивно право са основом по француском „Code de Commerce“, по којој је основи израђен и наш трговачки

законик, као несавремено, па су, према савременој потреби, природи и функцији менице чак и израдили, на свим другој основи, ново позитивно менично право, које се у свима правцима у многоме разликује од француског „Code de Commerce“, — с тога, дакле, и ми налазимо, да је мишљење немачких правника у овом питању са гледишта теорије, као савременије и правилније и целисходније од мишљења француских правника. Јер то, што је мишљење немачких правника у теорији узето као правилно и од стране немачког законодавца; и то, што је мишљење немачких правника било довољно јако и убедљиво и за правничке теоретичаре и практичаре у Аустро-Угарској, Хрватској и т. д.¹⁾ у земљама, дакле, где су правни појмови боље нормирани, него ли код нас — све то утврђује нас у уверењу, да су немачки правници и теоретичари и практичари озбиљно водили рачуна о томе, које је мишљење боље и целисходније. Па кад су они нашли да, према њиховим много бољим културним, друштвеним и моралним особинама, треба, ради боље сигурности и јачег промета, унети у позитивно право: да ова клаузула нема преношљив карактер, већ да везује само онога, који се њоме тако обвезао — онда, велимо, било би и сувише смешно истцати се над једним законодавством и мишљењем једне тако научно-ауторитативне државе, као што је Немачка, кад знамо, релативно према њој на ком ниском ниво-у стоји данас код нас писменост, правна свест, обичаји навике, јуриспруденција и т. д. што све утиче на решавање овога питања.

До скоро, изузимајући само Београд, менично право имало је слабу примену код нас у Краљевини Србији. С тога ваљада и само познавање меничнога права код наших правника било је веома жалосно. Кад год би се појавио какав спорни менични случај, увек би задавао тешкоће, пошто се услед слабе примене меничног закона, никад није схваћао прави појам о меници, њеној природи, строгости и т. д. него се увек у таквом случају прибегавало, у недостатку меничнога знања, сличним случајима грађанскога права. Нећемо се пребацити, а за то имамо искуства у својој сопственој пракси, ако потврдимо, на

1) А тако третирају ово питање и закони: скандинавски, талијански, који у опште не допушта ову клаузулу у чл. 309. Д-р. Врбанић.

жалост, да данас чак и Касациони Суд (извесни чланови), у овом времену, пати од ове болести. Дао би Бог да се и он једном ослободи те заразе!

Налазећи, дакле, да је, с обзиром на писменост нашега народа његово познавање меничнога права и доскорашњу јуриспруденцију, која није баш тако похвална — мишљење немачких научара боље за наше прилике, него ли мишљење француских правника — изјављујемо, да је и одлука скупа у том смислу потпуно правилна и оправдана.

* * *

Довде смо третирали питање којим би се мишљењем научара, немачких или француских, требали послужити у ком конкретном случају с обзиром на наше правне прилике и потребе, на случај кад се не можемо помоћи нашим позитивним правом, јуриспруденцијом или теоријским радом наших правника.

У току даљег писања трудићемо се да дедуктивним путем утврдимо, да горња клаузула, строго тумачећи смисао нашега законодавца из целокупног комплекса меничног закона, не може имати преношљив карактер баш ни по самом закону нашем. То ће бити истина мало теже, али ћемо гледати да у излагању будемо што јаснији, како би на тај начин постигли жељени резултат и оправдали наше тврђење.

По нашем закону (§. §. 80. и 162. трг. зак.) да меница важи као меница, потребно је, да је састављена из свију оних реквизита, који се траже по горњим закон. прописима. Извор, дакле, меничној важности лежи у самоме трговач. закону (§. §. 80. 81., 162. и 164. трг. зак.). Из менице потичу даље и права и дужности и повериоца и дужника. Према томе, права и дужности повериоца геср. дужника, која потичу из саме менице, нису друга која права и дужности до она, која повериоцу геср. дужнику даје сâм закон. Другим речима, и правима и дужностима повериоца геср. дужника меничног, извор је наш трговачки закон. Оно, што закон допушта и тражи, то допушта и тражи и сама меница, ако хоће да важи, или ако хоће да има сва она дејства, која јој закон даје.

Преносом, пак, знамо да жиратар (притежатељ) задобија сва та права и дужности, која потичу из менице resp. из закона

Између осталих дужности притежатеља јесте и та, да се меница протестира првог дана по року, ако се о року од главног дужника не исплати, а овој дужности опет одговара и законом право дужничково (искључиво жиранта) по коме, на случај, кад меница није протестована због неисплате, настаје одмах и његова неодговорност према притежатељу. Притежатељ због те пропуске губи једно право, које је имао према жиранту (§§. 141. и 144. трг. зак.)

Према овоме настаје питање: да ли може трасант, издајући меницу ремитенту са налогом да је плати трасат, уговорати са ремитентом још што год споредно, чиме би се вређало туђе право? У овом случају кад трасант напише „без протеста“ с намером да притежатеља ослободи дужности подизања протеста због неисплате, дакле да уговори, да жирант не може испасти из обвезе ни у ком случају? Свакако да не. Јер право жирантово, да он не одговара по непротестираној меници, јесте законом право, према томе оно се вољом трећих не може ни мењати — §. 27. грађ. законика, а *contra*tio. Такви уговори, којим се вређају туђа права не вреде. Најзад то је искључиво право жирантово, да ли ће он одговорати по меници, ако није протестирана. Па према томе као његово право, не може неко трећи, трасант, ни другоме уступати — §. 29. грађ. зак.

Према свему овоме ми видимо, да се даје и дедуктивним путем доказати по нашем закону: *да клаузула „без протеста“ ни са теоријског, ни са законског гледишта не може имати код нас преношлив карактер.*

*

Завршујући ову расправу мислимо, да смо ипак допринели ствари колико-толико, и да смо одговорили постављеној теми.

Јануара 1898.
Београд.

Ђ. Ђарајовановић
адвокат.

О СУДОВИМА И СУЂЕЊУ У СРБИЈИ ПРЕ ПИСАНИХ ЗАКОНА.

(НАСТАВА¹⁴)

Установљењем магистрата смањен је значај суђења кнежинских и нахијских кнезова. Они су истина и даље остали као судске власти, али свака њихова пресуда подлежала је новом суђењу у магистрату, као што се види из уредбе од 1825., коју смо нашли у архиви пожаревачког суда.

Као што рекосмо 1825. установљен је *Народни (В-лики) Суд* у Крагујевцу, који је био над свим судовима. Те године Народни Суд бр. јуна Бр. 568. са одобрењем кнеза *Милоша* издао је уредбу о суђењу у магистрату, управо по данашњем језику *поступак*.

Наводи се цела та уредба, па се онда наставља:

Из те уредбе (поступка) види се, да су странке дужне биле најпре код кметова судити се, у случају незадовољства код кнеза од кнежине, магистрата и народног суда и да је одлуке за важнија дела кнез *Милош* задржао за себе.

Казне овога времена биле су као и до 1813. сем шибе¹⁴), као и следеће:

Надзор који је примењиван на ајдуке;

Конфискација имања за политичке кривце;

Глоба (казна) у 500 гроша, коју је плаћало село у коме се дете из небрачног стања не сачува, већ упропасти (умори)¹⁵).

Ова је глоба (казна) узета из турског законодавства с том разликом, што су је Турци наплаћивали у случају, кад девојка роди дете за то, што су се така деца највише мртва налазила,¹⁶) а кнез *Милош* ту је казну блаже одредио везавши је не за рођење, него за смрт детета.

14) Шиба као казна установљена је казнителним закоником за поаре и краје од 26. маја 1847. (Збор. IV стр. 28), постојала је и раније у војном закону од 31. октобра 1839. (Збор. I стр. 132). Укинута је указом кнеза *Милоша* од 6. маја 1859. (Збор, XII, стр. 40).

15) Тачка 8. уредбе од 8. јула 1827, Бр. 455. *Право* од 1886, стр. 19.

16) *Вуков решени* стр. 89.

Казна смртна извршивана је вешањем, доцније и из пушака, а по извршењу убијени је дигнут на точак за пример пролазницима¹⁷⁾.

Још напоменути имамо, да је за време турске управе постајала и *крвина*, коју су Турци наплаћивали од села, где се нашао убијени човек, но ова казна од *Таковског устанка* није допуштана,¹⁸⁾ као што није допуштана ни од *првог устанка* до 1813., пошто су дотле судски послови били чисто у рукама Срба.¹⁹⁾

За ово доба били су докази у грађанским и кривичним парницама као и до 1813., сем заклетве путем коцке, јер је у овим суђењима не налазимо.

Ову организацију судске власти потврђују и доцније уредбе издате кнезом *Милошем*, као уредба од 1. јануара 1828., 3. марта 1829.,²⁰⁾ 8. јула 1827. и 1833.²¹⁾ јер као што се из њих види, оне само у нечему допуњују и у нечему објашњавају надлежност, засновану поменутом уредбом од 1825., а опет као судске власти остају: кметови, кнежински, нахијски кнезови магистрат и народни суд, јер у тачци 2. уредбе од 1828. и у 9. тачци уредбе од 1829. вели се: сваки тужилац да се држи овога реда: најпре да се суди у селу код свог кмета, после код кнеза од кнежине или нахије, од кнеза код магистрата. И према томе можемо тврдити, да је оваква

17) Овај точак у свему је сличан колском точку. Уз точак направи се и дирек од једног хвата и нешто више чиди је врх зашиљен у облику ражња. Тај се дирек пободе у земљу и на њему кроз трупину углави се точак тако, да шиљак дирек изађе до 40 см. изнад трупине. Пошто осуђеника убију и дигну на точак, онда га набију кроз леђа на онај шиљак тако, да лицем окренут лежи неколико недеља, или док се не распадне, а за тим скину и укопају. (Опело овако убијеног, свештеник је могао вршити пошто се тело са точка скине и укопа. Решење од 13. јуна 1853. ВБр. 633. *Речник* Петровић стр. 222.)

18) *Грађа* књ. I стр. 274.

19) *Крвина* се није састојала само у случају кад је човек убијен, у ком је случају, као што је речено, крвина за време турске управе у Србији наплаћивана, него је она у Турском царству имала шири значај; јер се она наплаћивала и у случајима, кад је човек пао с дрвета, или с коња те се убио, или утопио у воду или умро од зиме или ода шта му драго он умро, само кад га нађу на путу или у пољу мртва. Као разлог за ову глобу наводи *Вук* (стр. 89. и 300. *речника*) што су судије и управитељи у турском царству живели највише од глоба.

20) *Право* 1885 стр. 114, 328.

21) *Право* 1886. стр. 19, *Бранич* 1887, стр. 832.

организација судске власти била до Сретењског Устава 1835. Међу тим поменутих уставом (1835.) друкчије је организована судска власт. По њему (чл. 78.) три су степена судске власти: 1.) окружни судови 2.) апелациони у другом и 3.) Савет Државни као суд у трећем степену. (Збор XXX. стр. 1). До установљења овог трећег суда указом од 14. фебруара 1835. о саставу Државног Савета (Збор. XXX. стр. 23) прописано је: да четири члана Савета под председништвом попечитеља правосудија упражњавају ту судску власт (чл. 94.). Кнез је имао право помиловања.

Но како је овај устав био врло кратког живота, јер га је кнез Милош после месец и по дана услед протеста Русије, Аустрије и Турске уништио²²⁾, одузевши и Државном Савету значење, које је по уставу 1835. имао²³⁾, то организација судске власти овим уставом и устројством Државног Савета прописана због кратког живота једног и другог није ни изведена те је остала и даље ранија организација судске власти.

За тим је изашло друго устројство Државног Савета од 29. јуна 1835. (Збор. XX. стр. 59). По истоме Државни Савет имао је два одељења: *уредбено* и *судбено*. Чланови оба одељења састављали су *општу* седницу. Судбено одељење прегледало је пресуде магистрата и судило. Противу пресуде судског одељења подносила се жалба општој седници Државног Савета, чија је опет дужност била да извесне кривичне парнице (именују се) шаље Кнезу на решење. Новина је у томе устројству у томе, што је к судској власти додат Савет Државни. Од првог Савета (1805.) ово је трећи пут како се Савету даје судска власт, но као што ће се видети, он није дуго у том својству дејствовао.

У оба ова периода судске власти од 1804 — 21. септембра 1813. (под *Карађорђељем*) и одатле до 1836. (под *Милошем*) није било никаквих уредаба о трговачком и стенишном законнику, јер у то доба трговина и занати били су у зачетку, исто тако није било уредаба ни о старатељству за малолетнике, раскошнике и за оне, који су разума лишени. Тек уредбом од 11. новембра 1836., на

²²⁾ Србија и Русија стр. 295.

²³⁾ Србија и Русија стр. 294.

коју одмах долазимо, предвиђено је старатељство само за малолетнике.

Довде смо изложили организацију судске власти од 1804. до уредбе 1836. по *изворима* које смо навели, а одавде ћемо укратко изложити организацију судске власти по *Зборнику*.

Уредбом од 11. новембра 1836.²⁴⁾ прописане су дужности војених команданта исправничества и среских старешина. По тој уредби судску су власт упражњивали:

1. Среске старешине с два избрана кмета;
2. Исправничества;
3. Савет.

Срески старешина вршио је све послове, које исправничеству припадају с том само разликом, што у парничним делима као примирителни суд дејствује. Овај суд он је држао са два избрана кмета. Ако која парнична страна на тај суд није пристала старешина описује тербу и пресуду и шаље обе стране исправничеству. Ако пристану обе стране на примирителни суд, старешина са потписом својим и кметова издаје писмену пресуду странама. Он је имао право у договору са два кмета и преступе казнити, у колико кривице не би већу казну од 25 штапа заслуживале, а оне који би због веће кривице више од 25 штапа заслуживали, слао је исправничеству. Њему није слободно без присуства два кмета ни коме ни о чем судити, а још мање самовољно кога тући или сам у својој ствари судија бити. Уз остале дужности имао је и ту „да мотри, да се фамилије не деле. У особитом случају, кад му се виле довољни узроци к деоби представља такове узроке војеном команданту и о добивеном одобрењу дозвољава деобу“ (тачка 17).

Исправничество се састојало из неколико чланова једног секретара и неколико писара и практиканата. Од чланова исправничества једни су били стални који се никаквим другим делом не занимају сем дужностима исправничества; а други се мењају, и ови су били одличније среске старешине оног округа, пуковници, потпуковници, мајори или у округу ових и капетани које Књаз на то дело определи. У сваком округу постојало је исправничество.

²⁴⁾ Збор. XXX. стр 134.

Маловажнија дела могла су се свршавати у исправничеству, ако би и два макар и један члан исправничества у заседању присуствовали; но ако су дела важнија треба да неодложно присуствује и један или ако је могуће и оба члана од средњих старешина.

Исправничества била су потчињена Савету. Могло је, у криминалним парницама у два маха по 25 штапа ударити, а више не. На робију није могло исправничество никога осудити. Робију осуђује Савет.

Исправничество је судило и кривице чиновника Томе суду председавао је војни командант. Тужба се подносила исправничеству, које, пошто испита тужбу и нађе је за основану, приступа суђењу. Исправничества нису смела преписку водити непосредно са страним властима, него преко Савета (Збор. XXX. стр. 152). Указом од 28. септембра 1837. (Збор. XXX. стр. 213) средње старешине су искључене из суђења у магистрату и упућене, да се само оним дужностима занимају, које су им у натпису од члана 1. до 21. печатаног указа (уредбе) од 1836. прописане.

Указом од 28. септембра 1837. (Збор XXX. стр. 214) установљено је још једно судско надлежатељство између магистрата и Савета под именом *Велики Суд*. Према овоме имали смо три степена судске власти: магистрат, Велики Суд и Савет. Они су судску власт вршили овако:

Средњи старешина са кметовима остали су и даље примирителни суд, и ако не могне парничаре поравнати, онда они иду магистрату на суђење. Магистрат ће парницу извидити и пресудити. Ако која страна не би била задовољна с пресудом магистрата, онда је магистрат с тачним извештајем слао обе стране Великом Суду. Велики Суд пресуду магистрата или је потврђивао или преиначавао и нову изрицао. Незадовољство противу пресуде Великог Суда изјављивало се Савету, а противу саветеке пресуде допуштано је било парничару прошеније и самоме Књазу дати, и на таково прошеније Књаз ће предмет у присуствију свом у Савету, или средством комисије коју он одреди прегледати и парницу са свим окончати. Што се тиче кривичних парница било је овако:

Преступнике, који већу казну заслужују, него што магистрат може извршити, слао је магистрат Великом Суду са описом целог дела и са излагањем своје пре-

суде; ако ли преступник буде већу казну заслужио, него што Велики Суд може извршити, то је и он слао судску представку (ако се при испиту његовом другаче дело показало, него што пише у представи магистратској) и своју пресуду Савету, задржавши преступника код себе. Савет, ако преступи буде већи, него што би он могао решити казну, као што је мртва шиба, вечна робија, смрт, учи- ниће представку Књазу „купно са пресудом својом“, ради помиловања.

(Свршиће се)

ИЗ СУДНИЦЕ

VI.

Писац тестаментa, ако има услове из §. 443. грађ. зак., може читати завештаоцу тестамент место сведока.

(Одлука оштите седнице Касационог Суда)

М. М. из Зајечара писменим тестаментом одреди за наследника целокупне своје имаовине своју жену Милку.

Отац његов незадовољан са таквим тестаментом, затражи код суда, да се исти поништи, јер не одговара условима који се по закону траже за важност писменог тестаментa, тврдећи, да тај тестамент не вреди зато, што исти тестватору није прочитан од стране једног сведока, *него од писца.*

Првостепени суд уважи тужбене наводе и уништи спорни тестамент, кад исти тестватору није од сведока прочитан, као што наређује §. 435. грађ. зак. већ од писца тестаментa.

Ову пресуду одобри и Апелациони Суд.

По жалби тужене стране Касациони Суд примедбама свога П. одељ. од 3. Фебруара 1898. Бр. 800., поништи пресуду Апелационог Суда, настав, да су судови погрешно побили важност спорном тестаменту, само због тога, што је тестватору тестамент, — који иначе одговара пропису §. 432. грађ. зак. — прочитан од писца а не од сведока, као што то захтева §. 435. грађ. зак., јер би тој замерци имало места само онда, кад писац тестаментa, који би завештаоцу тестамент пред сведоцима прочитао, не би имао својства способног сведока, која се по §. 443. грађ. зак. изискују.

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Апелациони Суд остајући при својој пресуди упути противразлоге своје, у којима изнесе, да горњи тестамент не одговара условима §. 435. грађ. зак. јер у њему није назначено да је исти завештаоцу пред сведоцима од једног сведока прочитан, да према томе не вреди по §. 428. грађ. зак., и да он као правни посао sui generis мора имати све законске формалности.

По датим противразлозима Касациони Суд у својој општој седници од 17. Фебруара ове године Бр. 1316. одржао је у важности примедбе свога одељења.

Саопштио

Драгић Павловић.

ПРАВНИЧКО ДРУШТВО У ЗАГРЕБУ

Имало је 7. Фебруара свој главни годишњи скуп. Пошто је председник друштвени г. д-р. Фрања ил. Бургиталер — Реметски поздравно скуп, подељен је међу чланове штампан извештај о раду управног одбора за прошлу годину, који је извештај скупштина усвојила. За тим је благајник д-р. Јосиф Пливерић, професор на правном факултету, прочитао нацрт прорачуна за 1898. из кога се види, да је друштво имало готовине крајем прошле године 62427 фор. и да прелиминирана примања за ову годину износе 4722 форинте, а издаци 4265 форината. При саопштењу првог дела прорачуна учинио је један члан примедбе о уређивању друштвеног органа „Месечника“ тражећи, да се не саопштавају више решења угарских судова у трговинским и меничним стварима, пошто је Хрватска аутономна у правосудном погледу. Осим тога, желио је, да у лист улази преглед правне књижевности страних народа и законодавства. По стварном одговору д-ра Пливерића, скуп је једногласно усвојио предрачун. По читању извешћа о уредности друштвених рачуна за 1897., издат је апсолуторијум рачунополагачима и изабрани су ревизори рачуна за текућу годину. На послетку изабран је на место пок. Степана Крајчића за члана управног одбора друштвеног, г. д-р. Шишман Херенхајзер, вјешник банскога стола у Загребу. По исцрпљеном дневном реду, закључујући скупштину, председник је обратио пажњу нарочито млађим члановима друштвеним, на наређење

правила о јавним предавањима и вјежбању у судбеном говорништву, која у току протекле године нису никако приређивана.

Друштво је имало 596 правих чланова, међу којима и једног из Србије (г. Михаила Радивојевића судију у Алексинцу).

Ч И Т У Љ А

Милутин И. Гарашанин, изванредни посланик и пуномоћни министар Србије у Паризу, преминуо је тамо 21. пр. мес.

Рођен је 10. Фебруара 1843. у Београду, где је свршио гимназију и једну годину природњачког одсека на лицеју, а 1860. отишао је у Француску, где је у лицеју Сен-Барбу изучио основну и специјалну математику. По свршеним студијама на политехници, постао је 1865. артиљ. потпоручник и ступио у артиљ. школу у Мецу. Године 1868. вратио се у Србију, али није ступио у државну службу до објаве рата 1876. у коме је као артиљ. капетан I. кл. учествовао у борбама ибарске војске и био командант чачанске бригаде. У битци на Огоријевицу, 11. Августа, буде рањен, а затим произведен за мајора и одликован Таковским Крстом V. ст.

По свршеном рату вратио се опет у приватан живот. Кад је 1877. поновљен рат са Турцима, Гарашанин се стави на расположење војном министру и буде одкомандован као артиљ. мајор за помоћника шефа штаба јаворске војске. По закљученом миру 1878. он се опет вратио у приватан живот.

Своју политичку каријеру отпочео је Милутин Гарашанин 1880. када је 19. Октобра ступио као министар унутрашњих послова у кабинет Пироћанчев, који је 1883. отетушио. Тада је Гарашанин постављен за српског посланика у Бечу, одакле је 1884. опозван, да образује министарство, коме је био председник до 1. Јуна 1887. Од године 1894. био је посланик у Паризу све до своје смрти, а и за то време био је до 1896. председник Народне Скупштине. Периода од 1880—1883., а још више она од 1884—1887. обележава Гарашанинов политички рад. Нов правац, којим је водио српску државу, наишао је на велику опозицију у Народној Скупштини и у целој српској штампи, изазвао је унутрашње и спољне сукобе, и донео је стварне неуспехе. Но ваљда ће и о тој епохи, о којој су сувременници можда и сувише суб-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

јективни, друго поколење судити правилније, а о самом њеном аутору блажије.

У политички део рада Гарашанинова спада и његово управљање странком, којој је био вођ. Кад би подела народа у политичке странке била срећа за политички развој и живот народа, свакојачко би и то била политичка заслуга Гарашанинова, што је своју странку организовао, дисциплиновао и водио тако, да је, и ако најмања, била свагда, па и у опозицији, снажан чинилац у државном животу нашега народа.

Поред његовог одличног васпитања и образовања, била му је моћно средство у јавном и приватном животу његова реч, жива и писана. Беседе његове носе тим уметничке лепоте, логике и убеђења. Стил му је лак и елегантан. Списи његови, и ако не премашују значај дневних питања, имају литерарне вредности и зато га је Академија Наука почаствовала избором за свога члана.

Сви, који су га лично знали, ценили су у њему светао ум и племенито срце.

Умр'о је после дуже, тешке болести. Испраћен је из Париза од француске владе, код које је био акредитован, почастима, које му доликују као посланику и резервном пуковнику српске војске. А пренесен је оданде и сахрањен у Београду о трошку српске државе и испраћен је уз опште учешће свију редова грађанства и војним почастима.

Лака му српска земља!

* * *

Душан М. Јовановић, адвокат у Новоме Саду, преминуо је после дуге и тешке болести 20. пр. мес. Рођен је 1853. у Новоме Саду, свршио је средње школе у месту свога рођења, а правне науке у Ђуру на правној академији. Адвокатеки испит положио је 1882. у Будим-Пешти. Одликовао се својим радом као адвокат, заузимао се живо за све народне послове и потпомагао је српску књигу. Године 1887. изабран је за епитрона епархије бачке, 1894. за члана епархијског администр. одбора, а 1892. за члана управе „Централног Кредитног Завода“ у Новоме Саду, — и све је дужности вршио савесно.

Бог да му душу прости!

В Е С Н И К

Избор Митрополита. По закону о црквеним властима Министар Просвете и црквених послова сазвао је Изборни Сабор, који се састао у недељу 15. прошлог месеца. На томе састанку изабран је на упражњену столицу Архиепископа београдског и Митрополита Краљевине Србије, нишки епископ Преосвећени Господин Инокентије, чији је избор Његово Величанство Краљ истог дана благоизволео потврдити.

* * *

Краљевска Српска Академија Наука имала је 22. прош. месеца по подне свој свечани годишњи скуп. Председник г. М. Милићевић отворио је састанак кратким говором, у коме је изјавио захвалност Академије Његовом Величанству Краљу на штедрој помоћи и пажњи према Академији. Затим је секретар г. Ј. Жујевић прочитао извештај о раду у 1897. години, а г. М. Валтровић о стању Народне Библиотеке и Музеја, које установе стоје под надзором Академије. Напослетку је Академик г. П. Срећковић прочитао некролог блаженоупокојеноме Митрополиту Михаилу, који је написао архимандрит г. Н. Дучић, по због болести сам није могао доћи и читати.

* * *

Министар Просвете и црквених послова г. *Андра Борбевић*, наш уважени сурадник, одликован је од Његовог Величанства, у знак Краљевског благоволења, орденом Белог Орла четвртим редом.

* * *

Одликовања судија и адвоката о прослави прогласа Краљевине. Службене новине од 22. Фебруара донеле су указе, којима су одликовани од судија, адвоката и особља Министарства Правде:

Орденом Белог Орла IV. реда:

Г. Марко Стојановић, адвокат.

Орденом Белог Орла V. реда:

Г. Д-р. Стојан Вељковић, председник Касационог Суда.

Г. Љубомир Ж. Стојановић, председник окружног суда у

пензији.

Г. Велимир Тодоровић, адвокат из Београда.

Ордеиом Таковског Крета III. реда:

Г. Јован Николић, председник првостеп. београдског трговачког суда.

Г. Димитрије Стојковић, председник крагујевачког првостепеног суда.

Г. Тихомиљ Марковић, адвокат из Београда.

Г. Стеван Маленовић, адвокат из Јагодине.

Ордеиом Таковског Крета IV. реда:

Г. Милош Чуић, председник нишког првостепеног суда.

Г. Петар Милутиновић, председник ваљевског првост. суда.

Г. Мијуско Тодоровић, адвокат из Ђуприје.

Г. Лука Перишић, адвокат из Шапца.

Г. Алекса Новаковић, адвокат из Београда.

Г. Д-р Драгутин Протић, адвокат из Београда.

Ордеиом Таковског Крета V. реда:

Г. Драгутин Драгутиновић, судија првостепеног суда за град Београд.

Г. Војислав Т. Цинцар-Јанковић, судија истог суда.

Г. Михаил Јов. Ристић, судија истог суда.

Г. Милан Н. Христић, судија истог суда.

Г. Милан Н. Стевановић, писар прве класе Министарства Правде.

Ордеиом Св. Саве V. реда:

Г. Живојин М. Перић, секретар Министарства Правде.

Г. Душан Л. Ђокић, судија првостепеног београдско-трговачког суда.

Г. Василије Десић, судија врањског првостепеног суда.

* * *

Нов правозаступник. При лесковачком првост. суду Министар Правде поставио је за јавног правозаступника г. Сотира Аранђеловића, бив. судију првостепеног суда, пошто је положио правозаступнички испит. —

* * *

Престало право на правозаступништво, по §. 64. закона о правозаступницима, г. Јовану Ж. Јовановићу адвокату при горњо-милановачком првостепеном суду, г. Ђурици Ђорђевићу, адвокату

при пожаревачком првостепеном суду и г. Николи Вуцелићу адвокату при јагодинском првостепеном суду, пошто су се примили државне службе. —

* * *

„Узроци парничења“. Угарски министар правде у једном своме говору, који је ово дана држао у посланичком дому, рекао је, да је адвокатски ред крив, што се у Угарској свет толико парничи. Услед такве изјаве министрове поднела је адвокатска комора у Вел. Варадину министру своју представку, у којој, међу осталим, вели ово: „Ви, Господине Министре, грешите. У нашој земљи не умножавају адвокати парнице, нити адвокати наводе људе на парничење. Ред угарских адвоката, и ако живи под тешким околностима — из непојмљивих узрока законодавство, од како је уставност враћена, непрекидно се према њему пасторски понаша — никада није заборавио на свој узвишени позив, свагда је стајао на висини своје задаће и није способан за ону улогу, коју му ви, Г-не Министре, у томе намењујете. Узрок је многим парницама *несигурност права*, које оглашује сутра оно за неправу, што је данас за право проглашено, па тим се начином изазивају странке, да путем парнице *кушају своју срећу*. Свака се парница сматра као игра среће, а судови доносе пресуде, на које се практички правник може само болно да сећа“. —

* * *

Поротни судови у Русији уводе се постепено у свима губернијама. Од 1. Јула ове год. установљава се порота у астраханској, оренбуршкој и онолешкој губернији. —

* * *

Невероватно. Немачки листови донеше ових дана вест, да је у кнежевини Раје м. л. велика оскудица у правницима. У Гери нема државног тужиоца и три судије. Обратилису се вајмарској влади са молбом, да им уступе потребне правнике. Ако се у томе не успе, обратиће се пруској влади. — И бечки листови јављају ово дана, да је у тамошњем суду за кривична дела тако мало истражних судија, да се број притвореника умножио преко 600, — број, који никад није био толики од кад тај суд у опште постоји. Разуме се, да притвореници немају онај простор, који би им по хигијенским правилима потребан био, и да је и сам надзор и дисциплина врло отежана. —

УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB